

Türk Tarih Çalışmalarında İsveç Kütüphaneleri (Kungliga Biblioteket ve Carolina Rediviva) Üzerine Bir Değerlendirme

Evren Küçük*

Giriş

Savaşların yol açtığı yıkımlarda ülkelerin önemli kültürel mirasları ya yok olmuş ya da büyük zararlar görmüştür. Kütüphaneler ve kitaplar, kültürel mirası oluşturan etkenlerden biri olup ulusların hafızası niteliği taşımaktadır. İsveç, ulusal hafızasını koruyarak kütüphane ve arşivlerini savaşın yıkımından kurtararak günümüze kadar getirmeyi başarmıştır.

İsveç kütüphane ve arşivleri, Türk tarihi için de kaynak olma özelliğine sahiptir. 16. yüzyılda başlayan İsveç-Osmanlı ilişkileri XII. Charles (Demirbaş Şarl) döneminde önemli bir ivme kazanmıştı. Osmanlı-İsveç siyasi ilişkileri zamanla kültürel ilişkilere de yansımıştı. İsveçlilerin, Türk-Osmanlı dünyasına karşı ilgisi artınca kütüphanelerde de Türk dünyasıyla ilgili kitap ve çeşitli dokümanların çoğalmasını sağlamıştı. Kral XII. Charles'ın Osmanlı'ya sığınması ile İsveçlilerin doğuya ve Osmanlı dünyasına karşı ilgisi zamanla artmıştı. Söz konusu durumu İsveç üniversitelerinde Türkoloji üzerine yapılan çalışmalar ve açılan kürsüler ile değerlendirmek mümkündür.

İsveç'te Türk dünyasıyla ilgili önemli dokümanları bünyelerinde barındıran kütüphaneler Kungliga Biblioteket (Kraliyet Kütüphanesi) ve Uppsala Üniversitesi Carolina Rediviva Kütüphanesidir.

* Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kastamonu/TÜRKİYE kucukevren@gmail.com ORCID: 0000-0003-0904-2453
DOI: 10.37879/9789751749994.2022.2

Kungliga Biblioteket (Kraliyet Kütüphanesi)'te Türk Tarihine Dair Eserler

Kungliga Biblioteket'in geçmişi 16. yüzyıl Gustav Vasa dönemine kadar uzanmaktadır. Gustav Vasa; tarih, bilim ve teolojinin yanı sıra çeşitli haritaları toplatmış sonraki krallar da (Kral Eric XIV, Johan III ve Charles IX dönemlerinde) söz konusu koleksiyonu genişletmişti. Avrupa'daki reform süreci ve Protestanlığın yayılmasıyla İsveç de söz konusu mezhebi kabul etmiş ardından manastır ve kiliselerin mallarına el koymuştu. Bu mallar içerisinde kitaplar da önemli bir yekûn oluşturmaktaydı ve bu kitaplar saray kütüphanesine verilmişti. Saray Kütüphanesi'nden milli kütüphaneye bir dönüşüm gerçekleşmiş fakat kraliyet kütüphanesi olarak anılmaya devam etmiştir. Kütüphanenin temeli 1661 yılında atılmış ve yedi yıl içinde tamamlanmıştı. Londra ve Paris'teki çeşitli binalar örnek alınarak Grek sitilinde inşa edilmişti. Çıkarılan bir yasayla İsveç'te basılan her kitaptan iki nüshası milli kütüphaneye gönderilecekti. Zamanla önemli miktarda eseri bağış, satın alma, savaş ganimeti, hediye yoluyla bünyesine kazandırmıştı.¹

Kungliga Biblioteket; ana okuma, araştırma, özel araştırma, mikrofilm, görsel-işitsel araştırma ve süreli yayınlar salonu gibi çeşitli birimlerinde araştırmacılara hizmet vermektedir. Türk tarihi ile ilgili önemli bilgiler veren kaynaklardan biri de seyahatname ve günlüklerdir. İsveçli seyyah ve diplomatların yazdıkları eserler de Türk tarihine ışık tutan önemli kaynaklardır. Bu günlüklerden biri de Claes Rålamb'ın (22 Haziran 1657- 5 Haziran 1658) İsveç'ten İstanbul'a yolculuğunun öyküsüdür. Rålamb'ın İstanbul'a gönderilen ilk resmi temsilci olması, Osmanlı ülkesi ile ilgili yazdığı günlüğün önemini artırmaktadır. Bu eser, "Kort beskrieffning om thet som wid then Constantinopolitaniske resan är föreluppit" (İstanbul'a yapılan yolculukta olan bitenler) adıyla İsveççe bir tahrir olarak dönemin kralı X. Karl-Gustav'a sunulmuştu. Rålamb'ın kaleminden çıkan ve onun düştüğü notlar ve yaptığı tashihlerle işlenmiş olan yazma, Stockholm'de Kungliga Biblioteket'te muhafaza edilmektedir. Rålamb'ın günlüğü, 1732 yılında Londra'da "A Collection of Voyages and Travels Some Now First Printed from Original Manuscripts", (printed by H. C. for Awnsham and John Churchill, Vol. V, London 1732) adıyla basılmıştı. Söz konusu eser 2008 yılında "İstanbul'a Bir Yolculuk (1657-1658)" adıyla Türkçeye çevrildi. Ayrıca Rålamb'ın İstanbul'daki ikameti esnasında hazırlattığı resimler de Osmanlı'nın sosyo-kültürel ve askeri tarihi açısından önemli kaynaklardır. Söz konusu resimler, 1657 yılında Sultan IV. Mehmed'in İstanbul'dan Edirne'ye gittiği sırada resmedilen görsellerden oluşmak-

1 National Library of Sweden tanıtım broşürü, s. 1-13. Bk. <http://www.kb.se/english/about/>

tadır. Bu resimler Stockholm'de Kuzey Müzesi'nde sergilenmektedir.² İsveçli diplomat Rålamb'ın gerek günlüğü gerekse resimleri, 17. yüzyıl Osmanlı ve Avrupa tarihini değerlendirmek için kıymetli bilgiler sağlamaktadır.

Kungliga Biblioteket'te bulunan önemli eserlerden biri de matbaanın kurulmasıyla birlikte İstanbul'da basılan ilk kitaplardır. İbrahim Müteferrika, basmış olduğu kitaplardan 13 tanesini İstanbul'da İsveç Elçisi Edvard Carleson'a hediye etmiş Carleson da söz konusu kitapları tanıtıcı bir yazıyla 20 Temmuz 1735 tarihinde İsveç'e göndermişti. Sonradan basılan dört kitap da koleksiyona eklenmiş daha sonra bu kitaplar Kungliga Biblioteket'e verilmişti. Bu kitaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:³

	Basım tarihi	Eser Adı
1	31 Ocak 1729	<i>Vankulu Sözlüğü</i>
2	29 Mayıs 1729	<i>Tuhfetül-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr</i>
3	26 Ağustos 1729	<i>Târih-i Seyyâh</i>
4	5 Nisan 1730	<i>Târih-i Hind-i Garbî</i>
5	18 Mayıs 1730	<i>Târih-i Timur-ı Gürkân</i>
6	17 Haziran 1730	<i>Târih-i Mısri'l-Kadîme ve Mısır-ı Cedîd</i>
7	16 Ağustos 1730	<i>Gülşen-i Hülefâ</i>
8	1730	<i>Grammaire Turque</i>
9	13 Şubat 1732	<i>Usûlü'l-Hikem fi Nizâmi'l-Ümem</i>
10	27 Şubat 1732	<i>Füyûzât-ı Mıknâtiyye</i>
11	3 Temmuz 1732	<i>Cihân-nümâ</i>
12	14 Haziran 1733	<i>Takvimü't-Tevârih</i>
13	14 Ekim 1734	<i>Târih-i Naimâ</i>
14	17 Şubat 1741	<i>Târih-i Râşid</i>
15	17 Şubat 1741	<i>Târih-i Âsım</i>
16	19 Mart 1741	<i>Ahvâl-i Gazavât der Diyar-ı Bosna</i>
17	1 Ekim 1742	<i>Ferbeng-i Şu'ûri</i>

2 Claes Rålamb, *İstanbul'a Bir Yolculuk (1657-1658)*, çev. Ayda Arel, Kitap Yay., İstanbul, 2013, s. 1-11; Rålamb'ın resim koleksiyonu için bk. Karin Ådahl, (Edt.), *Sultan's Procession: Swedish Embassy to Sultan Mehmed IV in 1657-1658 and the Ralamb Paintings*, Swedish Research Institute in Istanbul, I.B.Tauris 2007.

3 Mustafa Akbulut, "İsveç Kraliyet Kütüphanesi'nde bulunan İbrahim Müteferrika'nın bastığı eserlerin Latince Katalogu", *Anadolu/Anatolia*, S. 20 (1976-1977), s. 233-235.

Kütüphanede sadece elyazması ve edebi eserler değil süreli yayınlar da mevcuttur. Örneğin Şerif Paşa'nın çıkarttığı ve başyazarlığını yaptığı Mècheroutiette (Meşrutiyet) gazetesi de İslahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkası'nın yayın organı durumundaydı. Şerif Paşa önemli bir servete sahip olduğundan gazeteyi ücretsiz dağıttırılmış ve gazete toplam 54 sayı olarak büyük çoğunluğu Fransızca olarak yayımlanmıştı. Paris'te muhaliflerin sesi haline gelen gazetede, İttihatçıların politikaları ele alınmış ve tenkit edilmişti.⁴ Daha önce Osmanlı Devleti'ni Orta Elçi olarak temsil eden (Stockholm'de) Şerif Paşa, çıkarttırmış olduğu Meşrutiyet gazetesinin bazı nüshalarını önceki görev yerine de göndermişti. Mezkûr gazetenin bazı nüshaları günümüzde Kungliga Biblioteket'e yer almaktadır. Kütüphanede yer alan nüshaların künyeleri şu şekildedir:

Gazete adı	Yıl	No	Tarih	Sayfa sayısı
Mècheroutiette	2	11	1 Ekim 1910	64
Mècheroutiette	2	13	1 Aralık 1910	64
Mècheroutiette	3	15	Şubat 1911	64
Mècheroutiette	3	18	Mart 1911	64
Mècheroutiette	3	19	Haziran 1911	64
Mècheroutiette	3	20	Temmuz 1911	64
Mècheroutiette	3	24	Kasım 1911	64
Mècheroutiette	3	25	Aralık 1911	88
Mècheroutiette	4	26	Ocak 1912	64
Mècheroutiette	4	28	Mart 1912	64
Mècheroutiette	4	33	Ağustos 1912	64
Mècheroutiette	4	34	Eylül 1912	64
Mècheroutiette	4	35	Ekim 1912	64
Mècheroutiette	6	52	Mart 1914	66
Mècheroutiette	6	53	Nisan 1914	66

Türk siyasi tarih araştırmalarında, arşivler ve kütüphaneler kadar yabancı kökenli vatandaşların yazmış olduğu eserler de kayda değer kaynaklardır. Bu bağlamda İsveçlilerin de Türk tarihine farklı bir perspektiften baktıran

4 Taner Aslan, "Saidpaşazade Mehmet Şerif Paşa Muhalefeti ve İkinci Meşrutiyet Döneminde Yasaklanan Bir Risalesi", *Tarih Araştırmaları*, 30/50 (2011), s. 11.

ilginç eserleri bulunmaktadır. Örneğin 1879 yılında İstanbul'a yerleşen, 1884 yılında Müslüman ve Osmanlı vatandaşı olan Gustaf Noring, Ali Nuri adını alarak Osmanlı hariciyesinde görevlendirilmişti.⁵ II. Meşrutiyet'e kadar Avrupa'da II. Abdülhamid'e karşı siyasi faaliyetler içinde bulunan Ali Nuri, bu arada Daoul adındaki mizah dergisindeki karikatürleri bir araya getirerek "Abdul-hamid i Karikatyr" ismiyle değişik dillerde bir kitap çıkarmıştı. Mezkûr kitap Danca, İsveççe, Almanca ve Fransızca olarak basılmıştır. Gustaf Noring veya Ali Nuri ismiyle çok sayıda kitap ve makale kaleme almıştı. Bunlardan bazıları "Unter dem Scepter des Sultans", "Några Tankar om Orientaliska Frågan", "Ur Gamla Götter och Gard at det förflutna" ve "Nasreddin Khodjas optåg och skämt" idi. Söz konusu eserler siyasi tarih çalışmalarında önemli bir yere sahip olmasına rağmen Türk siyasi tarih çalışmalarında pek kullanılmamıştır. Bu eserler günümüzde Kungliga Biblioteket'te muhafaza edilmektedir. "Abdul-hamid i Karikatyr" adlı eserde Osmanlı Devletinin İngiltere, Almanya, Rusya, Balkan devletleri ve diğer ülkeler ile ilişkileri mizahi bir dille eleştirilmiş ve hakaretvari karikatürlere de önemli miktarda yer verilmişti. Aşağılayıcı ve eleştirici karikatürlerden dolayı Gustaf Noring, namı diğer Rotterdam eski Baş Konsolosu Ali Nuri Beyin eserlerinin Osmanlı ülkesine girişi yasaklanmıştı. Ali Nuri de yurtdışında yazdığı yazılar ile eleştirilerini sürdürmüş II. Meşrutiyet'in ilanı ile İstanbul'a gelebilmişti. Ali Nuri ölümüne kadar İstanbul'da yaşamasına rağmen eserlerinin önemli bir kısmı Kungliga Biblioteket'te yer alırken yazmış olduğu mektupların bir kısmı da aynı kütüphanenin eski eserler bölümünde muhafaza edilmektedir.

İsveç'te Türkoloji ve Türk dünyasıyla ilgili olarak -Osmanlı'dan itibaren- çalışma yapan çeşitli İsveçli Türkologlar da bulunmaktadır. Bunlardan birisi de İsveçli diplomat ve filolog Gunnar Jarring'dir. Bir taraftan akademik çalışmalarını devam ettiren Gunnar Jarring diğer taraftan da Arapça, Farsça,

5 Gustaf Noring: 11 Kasım 1858 yılında Güney İsveç'in Malmö şehrinde doğmuştu. Gerçek babası Malmö'nün zenginlerinden bir bey olmasına rağmen ebe Maria Elisabeth Gernant'ın kocası olan Knut Persson Noring tarafından evlat edinilmiş ve onun soyadını alarak hayata başlamıştı. Ali Nuri İstanbul'a geldikten sonra Tunuslu Mahmud Ayyad Paşa'nın kızı Hayriye Hanım ile evlenmiş ve bu evlilikten üç çocukları dünyaya gelmişti. Ali Nuri Bey, daha sonra Osmanlı Devleti'nde diplomat olmuş ve başkonsolosluğa kadar yükselmişti. İlk Önce Atina, Pire konsolos vekili, Amsterdam konsolosu ve son olarak da Rotterdam Başkonsolosu olmuştu. Rotterdam Başkonsolosu iken Jöntürk hareketine karıştığı gerekçesiyle 1901 yılında işine son verilerek hapis cezasına çarptırılmıştı. Svenska Riksarkivet (İsveç Devlet Arşivi), Utrikesdepartementet, 1902 Års Dossiersystem, Vol. 3073b, 21 Aralık 1901. Gunnar Jarring, "Ali Nouri- alias Gustaf Noring en Viking i frack", Studie kamratan, 64/1982; Gunnar Jarring, "Bibliofilen Ali Nouris på Upprattandet av ett Turkiskt Nationalbibliotek", *Svenska Forskningsinstitutet i Istanbul Maddeländen*, İstanbul, 7/1982.

İngilizce ve Fransızca öğrenmekteydi. Onun bu dil merakı ve birçok dili biliyor olması İkinci Dünya Savaşı sırasında İsveç istihbarat servisinin (SÄPO) dikkatini çekmiş ve Ortadoğu'daki askerî gelişmeleri izlemek için Ankara'daki İsveç Büyükelçiliğine atanmasını sağlamıştı. Bu görev onun daha sonraki uzun ve başarılı bir diplomatik kariyerinin de başlangıcı olmuş ve 1990 yılına kadar devam eden diplomatik görevler Türkoloji ile olan bağınyı koparmamıştı. Doğu Türkistan'dan getirdiği malzemeler ve koleksiyonundaki el yazmalarından başlayan Jarring, bu alandaki çalışmalarına emekli olduktan sonra daha fazla zaman ayırarak ölüm yılı olan 2002 yılına kadar devam etmişti. Jarring, gerek üzerinde doktora çalışması yaptığı malzemeyi gerekse daha sonraki yıllarda Doğu Türkistan'dan getirdiği veya satın aldığı el yazmaları koleksiyonunu Lund Üniversitesi kütüphanesine bağışlamıştı.

Bunun yanında Jarring'in Orta Asya hakkındaki yazmış olduğu edebiyat, tarih ve eski eserlerden oluşan geniş bir koleksiyonu ise Kraliyet Akademisi tarafından satın alınıp Stockholm Üniversitesine verilmişti.⁶ Jarring'in yazdığı eser ve makalelerin önemli bir kısmı Kungliga Biblioteket'te de mevcuttur.

Kungliga Biblioteket'te önemli eserlerden biri de Ignatius Mouradzea d'Ohsson'un "Tableau Général de l'Empire Othoman, divisé en deux parties, dont l'une comprend la Législation Mahométane; l'autre l'Histoire de l'Empire Othoman" (Paris 1787-1821) eseridir. Eser büyük boyda üç cilt halinde yayımlanmıştır. İslam hukukunu ihtiva eden kısım ve Osmanlı tarihi kısmı olmak üzere iki ana bölüme ayrılmıştır. Eserde saray teşkilatı, Osmanlı hanedanı, harem hakkında yer alan bilgiler, saray hizmetkârları ve haremde yaşayan cariyelerden alınarak aktarıldığı ifade edilmektedir. D'Ohsson 1792'de İstanbul'a geldiğinde beraberinde getirdiği eserinin ilk iki cildini III. Selim'e

6 Jarring, İsveç'in güneyinde bulunan Brunnby bölgesinde 1907 yılında çiftçi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. 1926 yılında öğretmen olmak hayaliyle Lund Üniversitesindeki eğitimine başlar. Öncelikle Alman ve İskandinav dilleriyle uğraşırken daha sonraları Rusça, Çekçe ve Sanskritçe ile ilgilenir. Onun dillere olan merakı Türk diliyle de tanışmasına vesile olur. Jarring Türkçe çalışmalarına devam etmeye karar verdiğinde karşısına iki alternatif çıkar. Ya Osmanlı Türkçesi ya da Doğu Türkçesi üzerine çalışacaktır. Hocası Raquette'in (1871-1945) de tavsiyesi ile Doğu Türkçesi alanında çalışmaya karar verir. Ünal Zal, "İsveç'te Ali Şir Nevai'nin İzleri", *Turkish Studies*, 9/12 (2014), s. 742-743. Lund Üniversitesi Kütüphanesi, Gunnar Jarring'in özel arşivi, geniş çaplı özel mektuplaşmaları ile taşbaskı olarak telif edilen 108 parçalık Orta Asya kitapları koleksiyonunu ve Kaşgar'da basılan İsveç Misyonerlik Ahit Kilisesi yayınlarını muhafaza etmektedir. Jarring'in şu anda Stockholm Üniversitesinde bulunan, Orta Asya ile ilgili konular hakkında yayımlanmış geniş çaplı kitaplar koleksiyonu; Kraliyet Edebiyat, Tarih ve Antikite Akademisi tarafından elde edilmiştir. Daha fazla bilgi için bk. Gunilla Törnvall, "Hoten ve Kaşgar'dan: Gunnar Jarring ve Jarring Koleksiyonu", çev. Serkan Çakmak, *Uluslararası Uygur Araştırmaları*, S. 4 (2014), s. 105.

sunmuş eserde bulunan gravürlerin altındaki Fransızca açıklamalar, padişah için tercüme edilmiştir. Eseri çok beğenen III. Selim, “Musannifini Hak Teâla İslam ile müşerref eyleye” temennisini ihtiva eden hatt-ı hümayunu ile kendisine 5000 kuruş atıyye vermiştir.⁷ Söz konusu eser Kungliga Biblioteket’in Eski Eserler bölümünde bulunmaktadır. Türk tarihi ile ilgili Kungliga Biblioteket’te bulunan diğer eserlerden bazıları şunlardır: James W. Redhouse’un “A Turkish and English Lexicon” 1890 [1921]; Richard Erhardt’ın “Reseberättelser Från Svenska Ambulansen i Turkiet under I. Balkankriget” (1914); “Recensement général de la population au 28 Octobre 1927/ République Turque”, Office central de statistique Türkiye. Office central de statistique Ankara, 1929; Elisabet Eurén, “Nansen: Armeniernas hjälpare Ingår i: Tidevarvet”, 1930(8); Ghalib Kemaly, “Assassinat d’un peuple: Suite au Martire d’un peuple”, Romae, 1921; Ghalib Kemaly, “Le martyre d’une peuple, Les turcs demandent une paix juste, prompte et durable”, Romae, 1921... Bu kitaplardan ikisinin yazarı olan Galip Kemali (Söylemezoğlu)’nin propaganda amacıyla yazmış olduğu eserler imzalı bir şekilde söz konusu kütüphanede bulunmaktadır. I. Balkan Savaşı sırasında İsveç, tarafsızlığını vurgulamak için Osmanlı Devleti’ne de (daha önce Yunanistan’a göndermişti) bir ambulans göndermeye karar vermişti. Dr. Richard Erhardt başkanlığındaki heyet ve tam donanımlı bir ambulans İstanbul’a gönderilmişti. Erhardt da söz konusu olayı eserinde “Reseberättelser Från Svenska Ambulansen i Turkiet under I. Balkankriget” anlatmaktadır.⁸ I. Dünya Savaşı sırasında Türk esirlerine önemli yardımlarda bulunan İsveç Petrograd Elçisi’nin kızı Elsa Brändström’un esirler hakkındaki hatıratı “Bland krigsfångar i Ryssland och Sibirien 1914-1920“ ve yazışmaları da Kungliga Biblioteket’te bulunmaktadır.

Kungliga Biblioteket, geçmişte olduğu gibi bağış, satın alma ve hediye yoluyla Türk tarihiyle ilgili önemli eserleri ihtiva ettiği gibi günümüzde de yeni çıkan Türkçe yayınları bünyesine katmaya devam etmektedir.

7 Kemal Beydilli, “Ignatius Mouradgea D’ohsson”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C 9 (1994), İstanbul, s. 497.

8 Türk esirlerine yardım Erhardt’ın heyeti için bk. Tülin Uygur, *I. Dünya Savaşı’nda Esir Türkler*, Kaynak Yay., İstanbul 2015.

Uppsala Üniversitesi Carolina Rediviva Kütüphanesi

İsveç'in önemli şehirlerinden biri olan Uppsala, tarihsel geçmişi ve eğitim kurumları ile meşhur olan bir şehirdir. Stockholm'den önce İsveç'in başkentliğini yapan Uppsala, Türk tarihi için de önemli dokümanlar barındıran bir şehir olma özelliğine sahiptir. Türkoloji çalışmalarında köklü bir geçmişe sahip olan Uppsala Üniversitesinin Carolina Rediviva Kütüphanesi'nde, Osmanlı dönemine ait elyazması ve matbu eserlerden oluşan büyük bir koleksiyon bulunmaktadır. Ayrıca kütüphanede diğer Türk dillerine ait çeşitli kitap ve değerli materyaller de mevcuttur.

Uppsala'ya Türk eserlerinin ulaşmasında İsveçli diplomatların da önemli katkıları olmuştur. Örneğin Sultan II. Mahmut döneminde Carl Gustaf Löwenhielm, İsveç'in Mukim Elçisi olarak İstanbul'a atanmıştı. 1824-1827 yılları arasında İstanbul'da Bab-ı Ali nezdinde İsveç Elçisi olarak görev yapan Löwenhielm, İstanbul'da bulunduğu süre boyunca değişik konuları kapsayan çeşitli resimler yapmıştı. Löwenhielm'in on dokuz ciltten oluşan günlükleri, anıları ve diğer yazıları, günümüzde Uppsala Üniversitesi'nin Lång Arşivi'nde kayıtlıdır. Diplomatik yazışmaları Stockholm'de Devlet Arşivi (Riksarkivet)'nde, diğer özel mektupları da Kraliyet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Ölümünden sonra çıkarılan envanter Riksarkivet'teki Svea Hovrätt Arşivi'ndedir.⁹ İsveç Elçisi Löwenhielm'in çizdiği resimler günümüzde Uppsala Üniversitesi Carolina Rediviva Kütüphanesi'nde yer almaktadır.¹⁰ Türk tarihi ve özellikle İstanbul tarihi için önemli olan bu resimler albümler şeklinde kütüphanenin Haritalar ve Resimler Bölümü'nde muhafaza edilmektedir. Löwenhielm, çizdiği resimler ile 19. yüzyıl Osmanlı kent hayatını ve manzarasını tasvir etmektedir.

Osmanlı'dan hediye, bağış veya satın alma yoluyla da Carolina Rediviva Kütüphanesi'ne çok sayıda eser intikal etmiştir. Örneğin Sultan II. Abdülhamit tarafından İsveç-Norveç Kralı II. Oscar'a hediye edilen beşi tarih, yedisi edebiyat konulu olmak üzere toplam on iki Türkçe elyazması eser de bu koleksiyon içerisinde bulunmaktadır. VIII. Oryantalistik Kongresi (1889) için Osmanlı Devleti'ni resmî olarak temsil eden Ahmet Mithat Efendi ve beraberindeki heyet, İsveç'te büyük bir ilgiyle karşılanmıştı. Kendilerine gösterilen ilginin sebebi ise 1885 yılında II. Abdülhamid ile İsveç Kralı II. Oscar'ın yüz yüze görüşmesi ve kralın hummaya yakalanan oğlunun İstanbul'da tedavi ettirilmesinin

9 Carl Gustaf Löwenhielm'in söz konusu resimleri "Bir Zamanlar Türkiye" adıyla 2003 yılında basılmıştır. Bk. Carl Gustaf Löwenhielm, *Bir Zamanlar Türkiye/Turkey, as it was*, haz. Engin Yenil, YKY, İstanbul 2003, s. 15.

10 İsveç Elçisi Carl Gustaf Löwenhielm'in resimleri bk. Ek.5-7.

büyük etkisi olmuştur. Kongreyi düzenleyen ev sahiplerine sunulmak üzere II. Abdülhamit'in emriyle dönemin önde gelen hattatlarına özel olarak yazdırılan Türkçe elyazması eserler ile Stockholm'de Osmanlı heyetine takdim edilen devlet nişanları ve son olarak İsveç Kralı II. Oscar tarafından Osmanlı heyeti için özel olarak imzalanan fotoğraflar, Osmanlı Devleti ile İsveç arasındaki siyasi ve kültürel ilişkilerin durumunu göstermesi açısından oldukça dikkat çekicidir. Uppsala Üniversitesi Carolina Rediviva Kütüphanesi'ne İsveç-Norveç Kralı II. Oscar tarafından hediye edilen eserlerin iç kapaklarında İsveççe ve Danca "1891 yılında Türk Sultanı tarafından Kral II. Oscar'a sunulan hediyedir" şeklinde yazılmıştır. Ahmet Mithat Efendi ve beraberindeki Osmanlı heyeti tarafından Kral II. Oscar'a hediye olarak götürülen Türkçe elyazması eserler şunlardır: 1. *Tercüme-i Târih-i Müneccim Baş*, 2. *Tâcüt-Tevârih*, 3. *Fezleketüt-Tevârih*, 4. *Süleyman-nâme*, 5. *Harem-i Hümâyûn*, 6. *Hümâyûn-nâme*, 7. *Tezkiretüş-Şu'arâ*, 8. *Külliyât-ı Fuzûlî*, 9. *Dîvân-ı Nâzım*, 10. *Dîvân-ı Yûsuf Nâbi*, 11. *Külliyât-ı Râgıb*, 12. *Dîvân-ı Kâni*.¹¹ Bu eserler halen Carolina Rediviva'da muhafaza edilmektedir.

Uppsala Üniversitesi, 1895 yılında paketler halinde çeşitli eserleri İstanbul'a göndermiş ayrıca İstanbul'da bulunan İsveç-Norveç Elçiliği vasıtasıyla da Osmanlı'dan çeşitli eserler talep etmişti. İsveç-Norveç Elçiliği de söz konusu talebi Osmanlı yetkililerine iletmişti. Osmanlı Maarif Nezareti de Arapça, Farsça ve Türk dillerinin öğretilmesi ve yayılması için kütüphanesinde bulunan ve bundan sonra basılacak eserlerin birer kopyasının İsveç'e gönderilmesine karar vermişti. Saraydan da olur alındıktan sonra hazırlanan kitaplar elçiliğe teslim edilmiş ayrıca kitapların bir listesi de Hariciye Nezareti'ne gönderilmişti.¹² Osmanlı yetkilileri de bu isteği Türk kültürünün tanınması ve yayılması açısından bir fırsat olarak değerlendirerek gerekli adımları atmıştı.

Carolina Rediviva Kütüphanesi'nde yaklaşık 1000 kadar kitap, çeşitli haritalar, İsveç ile Osmanlı İmparatorluğu arasında yapılan ticari ilişkileri gösteren resmi yazışma metinleri, fermanlar ve defter şeklinde yaklaşık 500 broşür bulunmaktadır.¹³ Carolina Rediviva Kütüphanesi, diğer İsveç kütüphaneleriyle kıyaslandığında oldukça zengin bir Türk koleksiyonuna sahiptir.

11 Ünal Zal, "II. Abdülhamit Tarafından İsveç Kralı II. Oscar'a Hediye Edilen Türkçe Elyazması Eserler", *Turkish Studies*, 10/8 (2015), s. 2313-2314.

12 *Başbakanlık Osmanlı Arşivi* (BOA), Fon Kodu: BEO Dosya No. 557, Gömlek No. 41748, Tarih: 26 Receb 1312; BOA, Y.A.HUS., 317/47, 22 Receb 1312; BOA, MF.MKT., 231/9, 6 Rebiülâhîr 1312.

13 Zal, "II. Abdülhamit Tarafından İsveç Kralı II. Oscar'a Hediye Edilen Türkçe Elyazması Eserler", s. 2317.

19. ve 20. yüzyıl Osmanlı dünyasını tasvir kişilerden biri de İsveçli Guillaume Berggren (1835-1920) idi. Bir gemi yolculuğu sırasında İstanbul'a uğrayan Berggren ömrünün sonuna kadar İstanbul'da kaldı. 19. yüzyılın sonlarında Pera'da bir stüdyo açan Berggren, İstanbul'un fotoğraflarını çekerek eşsiz bir miras bıraktı. Gerek İstanbul'u gerekse Anadolu'nun çeşitli şehirlerini fotoğraflayan koleksiyon, Uppsala Üniversitesi Carolina Rediviva Kütüphanesi'nde Haritalar ve Resimler Bölümü'nde korunmaktadır. Türk tarihi çalışmalarında görsel malzemenin yanı sıra çeşitli eserleri Uppsala Üniversitesi Carolina Rediviva Kütüphanesi'nde bulmak mümkündür. Türk tarihi ile ilgili Carolina Rediviva Kütüphanesi'nde bulunan bazı eserler için şu örnekler verilebilir: James Morier, *A journey through Persia, Armenia and Asia Minor to Constantinople in the years 1808 and 1809, in which is included, some account of the proceedings of his Majesty's mission, under Sir Harford Jones to the court of the King of Persia*, London, 1812; William Francis, *Travels and researches in Asia minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia*, Vol. 2, London, 1842; *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1926-1928. Abraham Galanti, *Arabî Harfleri Terakkimize Mani Değildir*, 1927. Abraham Galanti, *Historie des Juifs d'Anatolie*, Vol. 1, Les Juifs d'Izmir (Smyrne), 1937; Robert Curzon, *Armenia: a year at Erzerum and on the frontiers of Russia, Turkey and Persia*, 1854; *Germany, Turkey and Armenia: a selection of documentary evidence relating to the Armenian atrocities from German and other sources*, London, 1917.

Sonuç

Türk tarihi araştırmaları yapılırken arşiv ve kütüphanelerin azımsanmayacak derecede önemli olduğu kabul edilen bir gerçektir. Bu bağlamda yabancı ülkelerdeki arşiv ve kütüphaneler de Türk tarih çalışmalarında tek taraflı yazımı önleyerek bilimsel literatürün zenginleşmesine de katkı sağlamaktadır. Türk tarihi için önemli kaynaklar barındıran ülkelere biri de İsveç'tir.

İsveç Kralı XII. Charles'in (Demirbaş Şar) Osmanlı İmparatorluğu'na sığınması ve ardından yaklaşık beş yıl Bender ve Dimetoka'da ikameti, Osmanlı-İsveç siyasi, diplomatik ilişkilerine bir ivme kazandırması kültürel ilişkilerin de canlılık kazanmasını sağlamıştı. Söz konusu ilişkiler, İsveç'te Osmanlı diline ve kültürüne karşı bir ilgiyi de beraberinde getirmişti. Ayrıca Poltava Savaşı'ndan sonra esir edilen İsveçli askerlerin Orta Asya'ya ve Sibiryaya sürgün edilmeleri Türklere ait bilinmeyen eserlerin keşfedilmesini de sağlamıştı. İsveçli seyyah, diplomat ve askerler Orta Asya'da yaptıkları çalışmalar ile dikkatleri üzerlerine çekmişti. Örneğin Philip Johan von Strahlenberg'in Orhon Abidelerinin bulunmasındaki rolü gibi.

İsveç kütüphaneleri Türk tarih kaynakları bakımından önemli dokümanlar barındırmaktadır. 18. yüzyıldan itibaren özellikle İsveçli diplomatlar topladıkları eserleri İsveç'e göndermiş daha sonra bu eserler bağış, satın alma, hediye vs. gibi yollarla kütüphanelere geçmiştir. İsveç'in önde gelen kütüphanelerinden biri Kungliga Biblioteket (Kraliyet Kütüphanesi)'tir. 17. yüzyıldan itibaren varlığını sürdüren kütüphanede çok sayıda Türk tarihi ile ilgili matbu ve elyazması eserler bulunmaktadır. Gerek matbu eserler gerekse elyazmaları bakımından zengin bir koleksiyona sahip olan Kungliga Biblioteket'i Uppsala Üniversitesi Carolina Rediviva ve Lund Üniversitesi Kütüphanesi izlemektedir. Türk tarih çalışmaları için önemli bir kaynak olma özelliği taşıyan İsveç kütüphanelerinde çalışma yapmanın çeşitli zorlukları bulunmaktadır. Bunlardan biri de başta İsveççe olmak üzere diğer yabancı dillere hâkim olmayı gerekli kılmaktadır. İsveç kütüphaneleri özellikle Osmanlı tarihi açısından sosyo-kültürel, siyasi, askeri ve ekonomik bakımdan önemli veriler sağladığı gibi seyyahların eserleri de Osmanlı şehir tarihi için vazgeçilmez bilgiler sağlamaktadır.

Sonuç olarak Türk tarihi yazımı için yabancı ülkelerdeki arşiv ve kütüphaneler kullanılmadığı sürece siyasi, diplomatik, ekonomik ve kültürel tarih, tek taraflı yazılmış olacak bu da çok sağlıklı bir araştırma olmayacaktır. Nitekim belgelere dayalı bir tarih yazımı, her zaman farklı kaynaklar kullanmayı gerekli kılmaktadır.

KAYNAKLAR

Arşivler

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Fon Kodu: BEO, Dosya No. 557, Gömlek No. 41748, Tarih: 26 Receb 1312.

BOA, MF.MKT., 231/9, 6 Rebiülâhîr 1312.

BOA, Y.A.HUS., 317/47, 22 Receb 1312.

Svenska Riksarkivet (İsveç Devlet Arşivi), Utrikesdepartementet, 1902 Års Dossiersystem, Vol. 3073b, 21 Aralık 1901.

Telif Eserler

Âdahl, Karin (Edt.), *Sultan's Procession: Swedish Embassy to Sultan Mehmed IV in 1657-1658 and the Ralamb Paintings*, Swedish Research Institute in Istanbul, I.B.Tauris, 2007.

Akbulut, Mustafa, "İsveç Kraliyet Kütüphanesi'nde Bulunan İbrahim Müteferrika'nın Bastığı Eserlerin Latince Katalogu", *Anadolu/Anatolia*, S. 20 (1976-1977), s. 233-243.

Aslan, Taner, "Saidpaşazade Mehmet Şerif Paşa Muhalefeti ve İkinci Meşrutiyet Döneminde Yasaklanan Bir Risalesi", *Tarih Araştırmaları*, 30/50, 2011, s. 1-48.

Beydilli, Kemal, "Ignatius Mouradgea D'ohsson", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C 9 (1994), İstanbul, s. 496-497.

<http://www.kb.se/english/about/> Erişim Tarihi: 15.6.2016.

Jarring, Gunnar, "Bibliofilen Ali Nouris pa Upprattandet av ett Turkiskt Nationalbibliotek", *Svenska Forskningsinsitutet i Istanbul Maddelanden*, İstanbul 7/1982.

_____, Ali Nouri- alias Gustaf Noring en Viking i frack", *Studie kamratan*, 64/1982.

Löwenhielm, Carl Gustaf, *Bir Zamanlar Türkiye / Turkey, as it was*, haz. Engin Yenal, YKY, İstanbul, 2003.

Riksarkivet, <https://sok.riksarkivet.se/Sbl/Presentation.aspx?id=10114> Erişim Tarihi: 20.6.2016.

Uygur, Tülin, *I. Dünya Savaşı'nda Esir Türkler*, Kaynak Yay., İstanbul, 2015.

Törnvall, Gunilla, “Hoten ve Kaşgar’dan: Gunnar Jarring ve Jarring Koleksiyonu”, çev. Serkan Çakmak, *Uluslararası Uygur Araştırmaları*, S. 4 (2014), s. 2313-2344.

Zal, Ünal, “II. Abdülhamit Tarafından İsveç Kralı II. Oscar’a Hediye Edilen Türkçe Elyazması Eserler”, *Turkish Studies*, 10/8 (2015).

_____, “İsveç’te Ali Şîr Nevaî’nin İzleri”, *Turkish Studies*, 9/12 (2014), s. 741-749.

Ekler

1. Ek: Ignatius Mouradgea d'Ohsson'ın "Tableau Général de l'Empire Othoman" adlı eserinin kapak kısmı

2. Ek: Kungliga Biblioteket (İsveç Kraliyet Kütüphanesi)

3. Ek: Kungliga Biblioteket'te Süreli Yayınlar Kataloğu

4. Ek: Uppsala Üniversitesi Carolina Rediviva Kütüphanesi

5. Ek: İstanbul manzaralı resimler çizen İsvet Elçisi Carl Gustaf Löwenhielm

CARL GUSTAF LWENHIELM
Mlning (ngot beskuren) av J P Sdermark
Foto SPA

6. Ek: Carl Gustaf Löwenhielm'in çizdiği İstanbul resimleri

7. Ek: Carl Gustaf Löwenhielm'in çizdiği İstanbul resimlerinden bir kare

8. Ek: Guillaume Berggren'in çektiği İstanbul fotoğraflarından bir kare

